

ЗМІСТ

ВСТУП	6
--------------------	----------

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ Й ФУНКЦІОНУВАННЯ КОЛЕДЖІВ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	9
---	----------

1.1 Коледжі як заклади вищої освіти: історико-ретроспективний аналіз	10
1.2 Методологія дослідження організації та функціонування коледжів	37
1.3 Коледжі як заклади вищої освіти: понятійно-категоріальний апарат	63
Висновки до розділу 1	83

РОЗДІЛ 2

МІСЦЕ Й РОЛЬ КОЛЕДЖІВ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	87
---	-----------

2.1 Коледжі як базисний елемент системи вищої освіти в Україні: функціональний підхід	88
2.2 Сучасний стан та перспективи розвитку коледжів у системі вищої освіти України	118
Висновки до розділу 2	136

РОЗДІЛ 3	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ	
ВЗАЄМОДІЇ КОЛЕДЖІВ ІЗ ЗОВНІШНІМИ	
СУБ'ЄКТАМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	139
3.1 Поняття та характеристика	
адміністративно-правових засад	
організації та функціонування коледжів	140
3.2 Адміністративно-правові засади	
зовнішнього управління організацією	
та функціонуванням коледжів	161
3.3 Зовнішній складник системи забезпечення	
якості освіти в коледжах:	
адміністративно-правовий аспект	182
3.4 Адміністративно-правові засади	
фінансування та матеріально-технічного	
забезпечення функціонування коледжів	211
Висновки до розділу 3	237
РОЗДІЛ 4	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ	
ВНУТРІШНІХ УПРАВЛІНСЬКИХ ВІДНОСИН	
У КОЛЕДЖАХ	241
4.1 Характеристика адміністративно-правових	
засад внутрішніх управлінських відносин	
у коледжах	242
4.2 Адміністративно-правовий аспект	
внутрішнього складника системи	
забезпечення якості освіти в коледжах	269
4.3 Роль і значення кадрового забезпечення	
в організації та функціонуванні коледжів	286
Висновки до розділу 4	299

ВИСНОВКИ	304
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	309
ДОДАТОК	342

ВСТУП

Розвиток людської спільноти значною мірою визначається станом освіти й науки. У зв'язку з розширенням Європейського Союзу, процесом зближення України з Європейським Союзом одним з основних напрямів євроінтеграції нашої держави є реформи в галузі освіти, зокрема вищої. При цьому головний пріоритет розвитку сучасної вищої освіти України спрямований на входження в загальноєвропейський і світовий освітній простір, гармонізацію національних та міжнародних вимог до підготовки фахівців. У процесі реалізації зазначеного наміру необхідно модернізувати українську модель вищої освіти з урахуванням загальноосвітніх і європейських тенденцій, власного історичного розвитку та внутрішньої ситуації в державі.

Водночас перехід України до інформаційно-технологічного суспільства та демократичні зміни в соціально-економічному розвитку держави потребують створення принципово нової ланки в загальній системі освіти – вищої професійної освіти, до якої належать і коледжі. Станом на 01 вересня 2018 року в Україні функціонує 611 коледжів, серед яких 356 закладів державної форми власності, 131 – комунальної форми власності, 124 – приватної форми власності. На сьогодні відповідно до чинного законодавства коледжі належать до системи вищої освіти. Вони поки що функціонують як самостійні заклади вищої освіти або як структурні підрозділи закладів вищої освіти III–IV рівнів акредитації. З 2016 року коледжі поставлені перед вибором: або залишитися у вищій освіті та дублювати університети й готувати бакалаврів, або перейти в професійно-технічну освіту, що фактично ліквідує освітній рівень, який забезпечує підготовку практико-орієнтованих фахівців із вищою освітою початкового та першого рівня.

Проблеми, з якими стикнулися сьогодні коледжі, потребують термінового вирішення, внесення змін або розроблення відповідних нормативно-правових актів, проведення роз'яснювальної роботи Міністерством освіти і науки України. Головне

завдання сьогodнішніх освітянських реформ – не втратити цілу систему підготовки фахівців середньої ланки, які завжди були затребуваними в українській економіці. Якщо донедавна таку освіту розглядали як простий засіб відтворення «робочої сили», то в сучасних умовах – як джерело активного відродження й зростання економічно та соціально активних груп населення, які можуть працювати в усіх сферах суспільного виробництва. Саме під таким кутом зору в монографії здійснюється розгляд специфічних особливостей адміністративно-правового регулювання діяльності коледжів.

Методи дослідження. Обґрунтованість теоретичних положень і рекомендацій щодо подальшого наукового розроблення теми, достовірність результатів дослідження забезпечено завдяки використанню сукупності філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів, які використовуються в юридичних дослідженнях. Як основний загальнонауковий метод використувався діалектичний метод наукового пізнання, завдяки якому здійснено загальнотеоретичне дослідження історичних і методологічних засад організації й функціонування коледжів, встановлено їх місце та роль у системі вищої освіти в Україні (розділи 1, 2). За допомогою історико-правового методу з'ясовано історію правового регулювання діяльності коледжів (підрозділ 1.1). За допомогою логіко-юридичного методу сформульовано базові для монографії дефініції (розділи 3, 4). Метод групування використано для узагальнюючої класифікації способів публічного адміністрування в аналізованій сфері (підрозділ 3.1). Методи моделювання, аналізу та синтезу застосовано для розроблення пропозицій з удосконалення законодавства (розділи 3, 4). Метод порівняльного аналізу використано для вивчення зарубіжного досвіду адміністративно-правового регулювання діяльності коледжів (розділи 3, 4). Метод моделювання та прогнозування застосовано для формулювання рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства України у сфері адміністративно-правового регулювання діяльності коледжів (розділ 4).

Специфіка досліджуваного об'єкта, його комплексний характер передбачає застосування низки наукових підходів: фундаментального, органічної єдності теорії й практики, поєднання критич-

ного та раціонального, порівняльно-ретроспективного, єдності логічного й системного підходів.

Нормативну основу роботи становлять Конституція України, акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, міжнародні нормативно-правові акти, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, а також зарубіжне законодавство.

Теоретичну базу монографічного дослідження становлять наукові праці вітчизняних правознавців, таких як В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, В. М. Бевзенко, А. І. Берлач, Ю. П. Битяк, Л. Р. Біла-Тіунова, М. Ю. Віхляєв, В. М. Гарашук, І. П. Голосніченко, І. С. Гриценко, П. В. Діхтієвський, Є. В. Додін, В. В. Доненко, А. І. Єлістратов, Р. А. Калюжний, Т. О. Карабін, С. В. Ківалов, Л. П. Коваленко, Л. В. Коваль, Ю. М. Козлов, І. Б. Коліушко, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, О. В. Кузьменко, Є. В. Курінний, Я. В. Лазур, Д. М. Лук'янець, Д. В. Лученко, П. С. Лютіков, А. А. Манжула, Т. О. Мацелик, Р. С. Мельник, О. І. Миколенко, Н. Р. Нижник, О. В. Олійник, Ю. В. Пирожкова, Д. В. Приймаченко, А. О. Селіванов, В. Ф. Сіренко, І. О. Сквірський, С. Г. Стеценко, М. М. Тищенко, А. М. Школик, О. М. Якуба, Ц. А. Ямпольська та інші.

Мета монографії полягає в тому, щоб на підставі узагальнення як такого, що втратило чинність, так і чинного галузевого законодавства, проектів законів, аналізу вітчизняних і зарубіжних наукових, публіцистичних, довідникових, навчальних та інших джерел виявити сутність і характерні особливості, закономірності розвитку та напрями вдосконалення публічного адміністрування у сфері організації й функціонування коледжів в Україні, з'ясувати їх систему з урахуванням найкращого досвіду зарубіжних країн у цій сфері.

Водночас автор усвідомлює, що монографія не позбавлена певних дискусійних положень щодо методології дослідження організації й функціонування коледжів, а також визначення функціональних особливостей коледжів як закладів вищої освіти. Проте автор сподівається, що отримані наукові здобутки сприятимуть удосконаленню діяльності суб'єктів публічного адміністрування у сфері вищої освіти.

Розділ 1

ІСТОРИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ Й ФУНКЦІОНУВАННЯ КОЛЕДЖІВ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

- 1.1 КОЛЕДЖІ ЯК ЗАКЛАДИ ВИЩОЇ ОСВІТИ:
ІСТОРИКО-РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ
- 1.2 МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ
ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ КОЛЕДЖІВ
- 1.3 КОЛЕДЖІ ЯК ЗАКЛАДИ ВИЩОЇ ОСВІТИ:
ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ

1.1 КОЛЕДЖІ ЯК ЗАКЛАДИ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ІСТОРИКО-РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ

Сучасній Україні потрібні висококваліфіковані фахівці, а отже, перед вищою освітою, що є особливим важелем цивілізаційного поступу будь-якого суспільства, постають нові вимоги щодо якості процесу та результату її функціонування. Процеси реформування у вітчизняній освіті пов'язані насамперед із потребою у вирішенні тих численних системних проблем, які накопичилися впродовж усього періоду існування незалежної України, коли освітня сфера, з одного боку, активно впроваджувала інновації, а з іншого – за інерцією зберігала багато ознак і характеристик радянської системи. Сьогодні йдеться про створення в Україні такого функціонального конструкту системи вищої освіти, який забезпечив би якість останньої, адекватну вимогам соціокультурних реалій та відповідну європейським і світовим стандартам, а також сприяв би розвитку держави в усіх вимірах. Особливі вимоги висуваються до освітніх закладів, які дають освіту рівня, що вищий за загальну середню, тобто вищу професійну, оскільки сучасний ринок праці вимагає висококваліфікованих працівників на ланках різного рівня, а тому виклики, що стоять перед українською вищою освітою, є серйозними та визначаються як загальносвітовими тенденціями, так і специфічними умовами нашого сьогодення [1, с. 24].

Із часів заснування перших університетів заклад вищої освіти відіграє головну роль у процесі набуття й передачі знань. Як наголошує британський соціальний історик Д. Г. Перкін, суспільство, засноване на знаннях, залежить як від постійного оновлення знань, так і від добре обізнаних людей так само, як промисловість залежить від постійного інвестування капіталів та підготовки кваліфікованих керівників і працівників [2, с. 45]. Однак доцільно розглянути також процес виникнення закладів першого рівня вищої освіти крізь призму розвитку закладів вищої освіти в Україні. При цьому за основу нашого дослідження вважаємо за доцільне взяти низку наукових праць у цій галузі, зокрема роботи А. М. Король [3],

Н. Л. Губерської [4] та інших учених. Відразу варто зауважити, що ми не ставимо за мету глибоко розкрити еволюцію вищої освіти в Україні, оскільки це виходить за межі предмета нашого дослідження. Саме тому необхідний виклад найважливіших етапів становлення й розвитку вищої школи в Україні та розкриття впливу цього процесу на сучасне існування інститутів першого рівня вищої освіти. Отже, на наше переконання, організація сучасних закладів вищої освіти в Україні завдячує проходженню семи етапів, які детально описано нижче.

1. *Виникнення закладів вищої освіти.* За результатами наукових досліджень зазначених учених, становлення вищої освіти в Україні розпочинається в 1576 році, коли в м. Острозі на Волині місцевий меценат Костянтин Острозький заснував Греко-слов'янську академію. У цьому навчальному закладі викладався курс із «семи вільних мистецтв»: граматики, риторики, діалектики, арифметики, геометрії, астрономії, музики. У 1624 році Острозька академія припинила своє існування [3, с. 93].

Становлення вищої освіти в Україні пов'язане також з утворенням у 1632 році Києво-Могилянської колегії. Це був заклад вищої освіти, який за всіма параметрами відповідав вимогам європейської вищої школи. У 1701 році колегія отримала титул і права академії та стала називатися Київською академією. Навчання в ній тривало 12 років і мало переважно загальноосвітній характер. Студенти отримували знання з історії, географії, астрономії, архітектури, граматики, філософії, богослов'я, різних мов (слов'янської, української літературної, грецької, латинської, польської), опановували поетичне й риторичне мистецтво, вивчали класичну грецьку та римську літературу. Із часом в академії були введені також інші предмети [5].

У ті часи академія була впливовим освітнім, науковим і культурним осередком в Україні та Європі, а також елітним закладом вищої освіти, що дало йому змогу в першій половині XVIII століття пережити значне піднесення та заснувати в Чернігові (1700 року), Харкові (1721 року), Переяславі (1738 року) та в інших містах колегіуми за зразком Києво-Могилянської колегії. Майже 200 років академія готувала для Росії й України наукових, педагогічних і церковних фахівців. У 1817 році академія припинила своє існування. Замість неї було створено Київську духовну семінарію,

перейменовану в 1819 році на духовну академію, яка припинила своє існування в 1918 році [5].

На західній Україні значну роль у розвитку вищої освіти відіграв Львівський університет, заснований у 1661 році. 20 січня 1661 року польський король Ян Казимир підписав диплом, який надавав університету статус академії та титул університету з правом викладання всіх сучасних університетських дисциплін і присвоєння вчених ступенів. В університеті діяли два відділи – філософський і теологічний. Відділ філософії був підготовчим. Студенти цього відділу впродовж двох-трьох років освоювали переважно філософську систему Арістотеля. У невеликому обсязі вивчалися історія, географія, грецька мова. Після цього чотири роки тривала богословська підготовка. Після навчання студенти одержували наукові ступені ліценціата, бакалавра, магістра, доктора наук. Пізніше в університеті було відкрито кафедру математики, створено фізико-математичний кабінет, астрономічну обсерваторію, введено вивчення польської, французької, німецької мов [6, с. 7].

Г. Г. Кривчик зазначає, що в 1787–1808 роках при Львівському університеті функціонував Руський інститут, у якому навчальні предмети «богослов'я» та «філософія» викладалися українською мовою. Інститут мав на меті підготовку освічених священиків із числа молодих людей, які не володіли латиною. На початку ХХ століття в Західній Україні діяли чотири заклади вищої освіти: Львівський університет, Львівський політехнічний інститут (з 1844 року), Ветеринарна академія в Дублянах (з 1855 року), Чернівецький університет (з 1875 року). Проте контингент студентів у цих навчальних закладах здебільшого формувався не з українців, а з поляків, румунів, австрійців та представників інших націй [7, с. 10–11].

2. Заклади вищої освіти часів Російської та Австро-Угорської імперій. Наступний етап розвитку вищої освіти в Україні, за твердженням А. М. Король, характеризується виникненням університетів на українській території, що перебувала в складі двох імперій – Російської та Австро-Угорської. Ці університети були суто світськими закладами вищої освіти та забезпечували фахову освіту. Першими університетами були Харківський (заснований 1805 року), Київський (заснований 1834 року),